

НЕФОРМАЛНИ МЕТОДИ В ОБУЧЕНИЕТО НА УЧЕНИЦИ В РЕПУБЛИКА КИПЪР

Милен Замфиров, Йоргос Леонтиу

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В статията се представят обобщения на базата на прилагани неформални методи на обучение в продължение на пет години сред ученици на възраст от 13 до 21 години в Република Кипър. Авторите представят основните сфери на неформално обучение, които са използвани по време на посочения период, а именно: театър, спорт, музика, изкуство, екологично образование и фотография. В настоящата статия се предлага преглед на същността на някои от често използваните неформални методи на обучение в Кипър с последващ поставен акцент и върху приложението на айпад в класната стая.

Keywords: non-formal education; theatre; sports; music; arts; ecological education; photography; iPad

Увод

Неформалните методи на обучение са важна и неизменна част от обучението и образователната система, като цяло, не би могла да функционира адекватно без тяхното умело приложение. Последното се наблюдава от ранните етапи на педагогическо взаимодействие до обучението във висшите училища. Неформалните методи са неразривно свързани както с формалните, така и с други методи на обучение. В Република Кипър, както и в другите държави, се прилагат различни неформални методи на обучение при работата с ученици в норма и при педагогическия процес при такива с нарушения от различно естество и степен.

В образователната литература обучението чрез алтернативна образователна система често включва термините „отворени системи“, „неформално обучение“, „дистанционно обучение“, „неконвенционално учене“.

В настоящата статия се предлага преглед на същността на някои от често използваните неформални методи на обучение в Кипър с последващ поставен акцент и върху приложението на айпад в класната стая.

Някои от най-често срещаните неформални методи, които се прилагат в Кипър по отношение на постигане на по-висока ефективност на академични-

те постижения, са: театър, спорт, музика, изкуство, екологично образование и фотография. Те се разглеждат последователно в качеството им не на самостоятелна дейност/изкуство, а в ролята им на неформален метод на обучение в класната стая.

Театърът като неформален метод на обучение

Театралните дейности са свързани с използването на въображението и много от творческите заложби, които учениците притежават. Използването на различни формати, стратегии и инструменти от области, близки до интересите на учениците, насърчава развитието на редица практики, създадени, за да превърнат училището в привлекателно и желано място. Според Николова (2014) изкуството заема главна роля при създаването на иновативни училищни практики, основани на конструктивистките теории за учене, според които знанието не е пасивно преподадено пред учениците, а се конструира активно от всеки обучаем в процеса. Те се основават на идеята за „познание“, разглеждано не като елемент, намиращ се във възможностите на отделния преподавател, а процес, разпределен между обучавания, средата и дейността, в която учащият участва. Според същия автор театърът в образованието се разглежда от много изследователи като една от най-ефективните практики, намерили своето неоспоримо приложение в училищното образование. Това е така, тъй като се оказва изключително приспособим към различно учебно съдържание, подходящо за различни образователни единици.

В терминологично отношение съществува известна пъстрота, тъй като терминът „театър в образованието“ (theater in education) се отнася към използването на методите, подходите, похватите, идеите, техниките и инструментите на театралното изкуство в класната стая не само за развлекателни цели, а да се променят знанията, нагласите и/или поведението на учениците. Във връзка с това уточнение в международната научна литература освен термина theater in education се използват и други термини: educational drama (образователна драма) и process drama. Образователната драма включва въображението и чувствата на обучаемите, помага им да придадат смисъл на фактите и явленията, на ситуацияите, на феномените, дори на отношенията между хората. Всичко това би могло да се постигне чрез създаване на въображаеми герои и ситуации, на отношенията и събитията, на противопоставящи се мнения и гледни точки във и извън класната стая. Чрез участие в драма учениците прилагат своите мисли, отношения, модели на поведение и придобиват уникални свои лични преживявания (Nikolaeva, 2014: 70).

Следва да се уточни, че по наши наблюдения прилагането на театралните дейности в класната стая в присъствието на ученици със специални образователни потребности постига изключително висок положителен резултат. Регистрираме много положителни отзиви от учениците по отношение

на различните аспекти от интеграционния и включващ процес на учениците със специални потребности. Откриват се и взаимозависими практики, свързани с поставянето на учениците без нарушения в позицията на такива, което коренно променя нагласите, мисленето и отношението в последващ етап на първите към вторите. Отчита се благотворният ефект и на драма методите в случаите на подигравки и словесно насилие над ученици със специални образователни потребности. В тези случаи агресорите пречупват поведението си през призмата на „смяна на ролите“ и откриват, поне частично, какво е да си на мястото на съученик с нарушение в съвременното училище. Тези резултати ни насърчават да продължим с активното прилагане на театъра като важно средство за неформално обучение в класната стая.

Спортът като неформален метод на обучение

Спортът е социален феномен с възможностите, които предлага при общуване на младите хора на спортните площадки, зали и басейни. Необходимостта от активни занимания с физически упражнения е безспорна за хармоничното физическо развитие на човека. Системните занимания на децата от прогимназиален етап на основна образователна степен с физически упражнения и спорт на открито въздействат благоприятно върху морфофункционалното им развитие и адаптирането към вредните влияния на околната среда (Stoyanov, Dimanachka, 2009).

От друга страна, спортът е екипна дейност, в голяма част от случаите. Особено за целите на неформалното обучение използването на групирането на учениците води до насърчаване на техните индивидуални възможности с цел постигане на общ положителен резултат. В тази връзка, екипната организация на учебно-възпитателния процес по физическо възпитание съчетава състезателния метод на обучение и груповия метод на организация на учениците. Според Николов и Галъов (2009) основна характерна черта е съвместната дейност между членовете на екипите в условията на непрекъсната конкуренция, с отчитане на резултатите, което изисква упражняването в самоконтрол и контрол върху усвояване на учебните задачи от учениците. Съвместното участие на учениците в спортно-състезателна дейност ще допринесе за изграждане на дълготрайни приятелски взаимоотношения и ще активизира общуването между тях. Контактите между съучениците няма да се ограничават само с времето, определено за учебни занимания, а ще продължат и след това. Спортът е отговорът на социалното интегриране на децата, които се различават от останалите в една или друга област. Игрите в уроците по физическо възпитание и в извънкласните форми развиват комуникативните особености, възпитават съзнание за принадлежност към определена обществена група, формират навици за работа в екип. Конкурентността в непрекъснатото съревнование между екипите от ученици присъства в цялостната организация на обучението и мотивира активното учас-

тие на участниците. Заключителната/сборна оценка от спечелените точки ангажира всички ученици и повишава отговорността им за постигане на високи резултати. В условията на екипната организация се разширява възможността за социално взаимодействие, което влияе върху реализиране социалната интеграция на децата в обществото. Основният системообразуващ фактор на екипната организация е целта да се победи в състезанието по точки с другите екипи. Чрез точковата система педагогът оценява перманентното съревнование и целенасочва усилията и стремежа на учениците не за отделно състезание или двустранна игра, а за голям период от време. Създаващите се системни отношения между съотборниците укрепват от ден на ден, а не се разпадат след завършването на заниманията. Получава се интеграция на елементите на екипа и той се превръща в система. От особено значение за успеха на екипа е членовете да изпитват удовлетворение от постигане на целта. Удовлетворението от победата сплотява екипа, както и поражението в някаква степен обединява членовете. Определящо условие за формиране на сплотен спортен екип от група ученици е антагонизмът между отборите, който е гаранция, че ще се получи интеграция между членовете на екипа. Само след като учениците осъзнаят, че обединението и единството в действията на съекипниците ще доведат до победа в състезанието, те ще се чувстват екип. Ефективността на екипната организация се предопределя от нейното значение за социализацията на участниците; от формирането на навици за екипна дейност; от възпитаване на личностни качества: толерантност, съпричастност, търпимост, уважение и зачитане на съекипника – неговата личност и позиция.

Социалната функция на екипната организация на обучението се изразява в усвояване от децата на опит за пълна личностно-индивидуална изява в рамките на групата, а от там и в обществото (Nikolov, Galyov, 2009: 23).

Следва да се отбележи, че спортните занимания за всички ученици са от изключително мотивиращо и тонизиращо значение. Наблюдават се повишени нива на активност, комуникативност и сплотеност в групите, в които сме прилагали този метод на работа в класове с интегрирани ученици със специални образователни потребности. В тези случаи, всички физически дейности са съобразени с нарушението, с което са учениците, като по този начин им се осигурява пълноценно участие в спортните занимания на групата/класа.

Музиката като неформален метод на обучение

Изпълнителската дейност по музика на учениците се приема като основна дейност в клас и в извънкласни и извънучилищни дейности. Това е така, тъй като тя е изключително достъпна. Чрез нея децата могат да преживеят непосредствено и активно музикално-художествения образ, заложен в музикалните произведения, като същевременно развиват редица музикални способности⁴. По данни на същия автор музикално-изпълнителската дейност на учениците

притежава отличително своеобразие. То произтича от редица особености, сред които най-съществена е възрастовата специфика, която определя поведението на учениците спрямо психологическите им характеристики. Музикално-изпълнителската дейност на учениците в общообразователното училище се изразява чрез пеене, свирене на детски музикални инструменти, изпълнение на музикални игри и музикално-ритмични движения. Те притежават общи черти, както и индивидуална характеристика като вид дейност. Също така могат да имат и различни цели и задачи. Разграничават се специфични качества необходими в сферата на детското музикално творчество за различните видове изпълнителски дейности – пеене, свирене (с детски инструменти или други музикални инструменти), музикални игри. Могат да бъдат необходими и специфични качества в зависимост от формите на музициране – солово и ансамблов⁴⁾.

При различните форми на обучение и възпитание в областта на музиката в рамките на общообразователното училище и извънкласните и извънучилищните дейности се формират различни качества.

Откриват се редица положителни резултати при прилагането на музиката и нейните проявления (напр. пеене, свирене, солова дейност, групова дейност) в класове, в които има ученици с нарушения. Установи се, че музикалните дейности могат успешно да се прилагат дори и в случаите на слухови нарушения. Тогава учениците с нарушен слух използват остатъчния си слух, за да следват ритъма и вибрациите от инструментите и вокалите на останалите ученици. Пеенето, както е известно, е изключително благотворно и в случаите на плавностни нарушения на речта – заекване и запъване. При изпяването на дадена фраза плавностното нарушение липсва. Това се отразява изключително благотворно върху заекващия или запъващия се ученик, както и върху неговите съученици, които се убеждават във възможностите на своя съученик, който често е бил подценяван в речеви комуникативни ситуации.

Поради редицата положителни ефекти от прилагането на музиката в различните ѝ проявления в училищна среда тя присъства редовно сред методите за неформално обучение в Кипър. Важно е да се уточни, че в практиката си прилагаме и комбинации от посочените неформални методи. Например, драма или театър с музикални етюди и фотография. Тези комбинации от методи ентусиазират учениците и повишават неимоверно вътрешната им мотивация за участие и за справяне с поставяните по време на дейността задачи.

Изкуството като неформален метод на обучение

Изкуството има различни измерения. В тази част разглеждаме изкуството като приложно изкуства – рисуване и изработване на обекти от различни материали. В арттелиетата се използват много техники, които са атрактивни и много интересни за учениците. По време на дейностите, които са тематични и със стремеж да следват училищните тематични области, се включват

много допълнителни методи на обучение, които са съпътстващи основния. Например, когато учениците изработват глинен обект със специфична форма, учителят обяснява произхода му, характерните окраски, пуска музикален фон, свързан с географската и/или историческа област, в която този обект се е използвал или се използва.

Екологичното образование като неформален метод на обучение

За да бъдем максимално ефективни в обучението, както и да доближим до природата нашите ученици, създадохме екоклубове и летни екоакадемии, в които учениците от начален до горен курс могат да се включат.

Като цел на екологичното образование може да се определи ангажирането на повече ученици, учители, родители и млади хора в екологични дейности. Разнообразяване, обогатяване и развитие на извънкласните и извънучилищните дейности, достъп до нови форми на екообразование. В допълнение, развитие у учениците на екологично гражданско отношение към проблемите на околната среда и замърсяването. Формиране на умения за отговорно екологично поведение, както и развитие на способностите за изграждане на информирано мнение по важни за страната екологични въпроси.

В *екоклубовете* се развива дейност по време на учебната година. В тях се набляга изключително на опознаване на природните явления на страната, както и на списването на местен бюлетин, известен в общността, в който учениците с текст и снимков материал разказват истории, свързани с екологичните предизвикателства пред флората и фауната на остров Кипър. Често те разказват поучителни истории, свързани със спасяването на някой биологичен екземпляр от рискова или животозастрашаваща ситуация, както и алармират местната общност за застрашаваща екологичното равновесие практика.

В *летните екоакадемии* се развива дейност след приключване на учебната година в периода до започването на следващата. В тях се работи по структуриран план, в който по време на екипна дейност учениците постигат желани резултати – например облагородяване на терен, почистване на местност, информиране на местното население за дадено екологично явление.

И двете форми на екологично образование, които успешно прилагаме от 2012 година насам, вече пет години, бележат изключителен интерес от страна на учениците, както и от страна на техните родители. Този факт е окуражителен, предвид все по-често наблюдаваното поведение за пасивно поведение от страна на семействата на учениците. Приемаме за значителен успех ангажираността на родителите с дейностите на екообучението, което прилагаме.

Фотографията като неформален метод на обучение

Училищната работа и общоприетите методи на обучение могат да бъдат сметнати от много обучаващи се за трудноприложими в реалния живот, осо-

бено що се отнася до техния личен такъв. Някои ученици започват да стават безразлични към обучението, което следва да бъде избегнато.

Целта на фотографските занятия е всячески да насърчи ученето чрез използването на различни методи на обучение по начин, който е едновременно привлекателен и лесен както за възприемане, така и за прилагане. Подходът на тази дейност към обучението е чрез действието. Учениците следва да вземат своите камери, фотоапарати, а най-често телефони и да излязат навън, да наблюдават света около себе си с цел да намерят връзка между материала, който изучават по различните предмети, и заобикалящата ги реалност. В дейността се обхващат много, а понякога и всички учебни предмети – математика, биология, география, химия, история, чужди езици, майчин език, изкуства, музика, физическо възпитание и професионални науки (маркетинг, икономика, ресторантьорство, услуги).

Учениците използват фотографията като инструмент за наблюдение и придобиване на знания в областта, която за тях представлява личен интерес. Учителите по включените предмети използват методологии и дейности, свързани с фотографията и с наблюденията, предвидени в годишната програма. Учениците са окуражавани да показват социална отговорност в училище, в семейството, в местната общност, като заемат своите роли в екипи и като постигат зададените им задачи, спазвайки общозначими и общовалидни правила.

Отчитаме изключително положителен ефект на фотографските групи при включването на учениците със слухови нарушения и на тези с лека степен на умствена изостаналост. От нашата петгодишна практика установяваме, че тези две категории ученици с нарушения представят по много нетрадиционен и неочакван начин обичайни ситуации и явления, с които всички сме свикнали. Работата на всички участници във фотографските групи се излага на обществени места и следва да подчертаем, че ежегодно се привличат почитатели на тяхното творчество.

В посочените групи с прилагане на методи за неформално обучение участват ученици без нарушения, интегрирани ученици с нарушения (предимно обучителни затруднения, лека умствена изостаналост и физически нарушения), техните учители и родители. За оценка на дейностите ние интервюираме всяка една от посочените групи участници. Учениците без нарушения са на възраст от 15 до 18 години, а тези с различни нарушения – от 13 до 21 години.

Прилагането на помощни технически средства в класната стая като неформален метод на обучение

Помощните средства се определят като: „всеки обект, част от оборудване или продуктова система, която се използва за увеличаване, поддържане или подобряване на функционалните способности на дете с увреждане“⁽¹⁾. Според

друг автор³⁾ много ученици с увреждания срещат трудности при постигането на академичен напредък в класната стая. Тези ученици се нуждаят от „модификации и подкрепа“, които да са в тяхна помощ при справянето с академичните задачи. В тази връзка, айпадът може да окаже необходимата подкрепа на учениците в области като общуване, академични задачи, ежедневни умения.

Айпадът е устройство, което притежава атрактивна и интерактивна повърхност, която лесно може да се ползва дори от ученици със зрителни затруднения и/или двигателни нарушения. Размерът на иконите може да се промени в зависимост от потребността на потребителя. Изображенията на екрана са цветни, с добър контраст и размер и при докосване от страна на ученика те лесно се придвижват.

Учителите могат да адаптират обектите на екрана, за да може устройството да е по-достъпно за учениците.

Айпадовете и таблетите могат да се използват като комуникативни и като интеграционно средство в класната стая и в общността²⁾. В Кипър използването на информационни и комуникационни технологии в класната стая се подкрепя и насърчава от Закона. Според доклада “ICT for Inclusion, Cyprus Country Report“ законът позволява използването на високотехнологични средства, тъй като те осигуряват по-независим живот за учениците с нарушения. Законът се произнася за случаите на ученици с увреждания в чл. 2, част I от Закон 113(i)/99. В допълнение, чл. 12, част IV се отнася до технологичните възможности, които училищата следва да осигурят с цел подпомагане на учениците със специални образователни потребности.

В Министерството на образованието и културата на Кипър функционира „Отдел за информационни технологии“, който включва и служител, отговарящ за помощните средства. В неговите отговорности е да обследва учениците, които са били посочени като потенциални потребители и нуждаещи се от посочените технологии в процеса на обучение. След проверката служителът изготвя доклад, в който се посочва дали въпросният кандидат е одобрен, или не за ползването на помощно средство. Следващата стъпка е този доклад да бъде разгледан и съответно одобрен или отхвърлен от Областния комитет по специално образование.

В заключение следва да се обобщи, че личното участие в използването и умелото прилагане на неформални методи в обучението на учениците от Република Кипър със и без увреждания в продължение на пет последователни учебни години ни позволява да потвърдим отличните резултати, които се постигат в академично, социално и комуникативно отношение. Важно е да отбележим, че от дистанцията на времето най-ефикасно е прилагането на комбинация от неформални методи (поне два). Комбинирането на неформалните методи на обучение поставя учениците в много спокойна и предразполагаща атмосфера, в която ученето не е самоцел или академично състезание със съ-

учениците, а личностно израстване и постигане на лично удовлетворение от резултата.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Bouck, Flanagan, Miller, Basette (2012) Using the iPads in the classroom to help improve academic gains for students with disabilities. University of Rochester. <http://scholarworks.rit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1005&context=eatec>
2. Pieri, M., & Paschalis. (2011) Information and communication Technology (ICT) for Inclusion, ICT for Inclusion, Cyprus Country Report. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Cyprus.pdf>
3. Quick, N. (2014) Using the iPad to improve academic gains for students with disabilities. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Cyprus.pdf>
4. Лобутова, М. (2014). Формиране на изпълнителски умения при деца от 7 до 10-годишна възраст в извънучилищна дейност по музика. Докт. дисерт., Благоевград.
5. Information and Communication Technology (ICT) for Inclusion, Cyprus Country Report., 2011.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

- Nikolov, Hr. & Galyov, D. (2009). Obuchenieto po voleybol v izvanklasna deynost po fizicheskoto vazpitanie v multikulturna sreda. V: *Pedagogicheskata nauka – strategii i resheniya*. Bлагоевград: Neofit Rilski [Николов, Хр. & Гальов, Д. (2009). Обучението по волейбол в извънкласна дейност по физическо възпитание в мултикултурна среда. В: *Педагогическата наука – стратегии и решения*, Благоевград: Неофит Рилски].
- Nikolova, M. (2014). Prilozhenie na ideite za teatar v obrazovaniето v balgarskata uchilishtna praktika. *Spisanie na Sofiyskiya universitet za elektronno obuchenie*, 2, 69 – 82] [Николова, М. (2014). Приложение на идеите за театър в образованието в българската училищна практика. *Списание на Софийския университет за електронно обучение*, 2, 69 – 82].
- Stoyanov, Vl. & Dimanachka, V. (2009). Sotsialna integratsiya na detsa, lisheni ot roditelska grizha chrez sportni zanimaniya v izvanuchilishtna deynost. V: *Pedagogicheskata nauka – strategii i resheniya*. Bлагоевград: Neofit Rilski [Стоянов, Вл. & Диманачка, В. (2009). Социална интеграция на деца, лишени от родителска грижа чрез спортни занимания в извънучилищна дейност. В: *Педагогическата наука – стратегии и решения*. Благоевград: Неофит Рилски].

Saylor, C. M. & Rodrigues, G. (2012). Using the iPad and a sequence of Apps for Young Children with Multiple disabilities. *ReSources*, 17, 2.

NON-FORMAL METHODS IN TEACHING STUDENTS IN THE REPUBLIC OF CYPRUS

Abstract. This paper presents summaries based upon the five-year-long personal application of non-formal teaching methods with students aged 13 to 21 in the Republic of Cyprus. The authors present the main areas of non-formal education they have experienced and applied personally, namely: theatre, sports, music, arts, ecological education and photography. A special place takes the use of information and communication technologies presented by the iPads.

✉ **Dr. Milen Zamfirov, Assoc. Prof.**
Mr. Giorgos Leontiou, PhD student

Department of Special Pedagogy and Speech Therapy
Faculty of Preschool and Primary School Education
University of Sofia
Sofia, Bulgaria
E-mail: daycare@abv.bg